

Vällingklockan vid
Brinkens museum

Kvarkens båtmuseum

Fridfull Jul och Gott Nytt År tillönskas!

Styrelsen för Malax museiförening tackar alla för det gångna året och ser fram emot ett fortsatt gott samarbete under år 2009!

Ordförandens spalt

Julen närmar sig och ett år har åter förlöpt med evenemang och idogt arbete på våra museer. Under året har vi ordnat de sedvanliga evenemangen, som nu under flera år stått på programmet. Kanske kan en del människor anse att verksamheten stelnat i sina former, men traditioner skall också högaktsas.

I juli månad har det hört till att man på Brinken anordnar en hembygdsfest och så gjordes även i år. Vädrets makter var inte riktigt på vår sida i år heller, men festen genomfördes denna gång på Orregårdens gårdsplan.

Vi borde, med facit på hand ha flyttat till Köpings skola liksom vi gjorde året dessförinnan. Men vi valde att genomföra festen utomhus. Jag beklagar ännu en gång att det blev

så, att många säkert satt och frös och huttrade under hela programmet. Så får det ju absolut inte vara. Programmet var dessutom mycket intressant med bl.a. en mycket underhållande föredragshållare, professor Paul Fogelberg, som berättade om Malaxbygdens egen son professor Helmer Smeds.

Föreningens styrelse har därför beslutsamt tagit itu med att tömma fähuset på Orregården och planerna på en ombyggnad håller på att ta form. Enligt planerna skall fähuslängan inredas till en kombinerad utställnings- och aktivitetslokal. Vi siktar på att kunna ta itu med dessa arbeten inkommande sommar. Vi anser oss ha de ekonomiska resurserna att kunna satsa på detta eftersom vi redan fått en del projektpengar och dessutom anhängare om ytterligare medel från olika fonder.

När denna ombyggnad blir färdig kan vi även ordna fester och tillställningar inomhus på Brinkens område.

På båtmuseet hölls Båtens dag i juni månad och detta evenemang har också redan hunnit bli traditionellt och lockade en stor skara besökare. Tema för i år var flottningen och Göran Heinoen berättade initierat om de flottningsarbeten som skedde i Malax och Toby år.

Samtidigt invigdes den nya Herrgårds ladan, som donerats av Ulla Herrgård. Besökarna kunde också njuta av den bildutställning, som fotografen Mikael Herrgård ordnade i samarbete med Kvarkens båtmuseum. Utställningen ordnades i ladan med det passande namnet och den omfattade 70 bilder med motiv av kust- och älvfiske. Bilderna hade tagits under 70- och 80-talet i Kvarkens kusttrakter.

Antalet enskilda besökare vid Brinkens museiområde har i sommar varit lägre än under tidigare år. Däremot har många grupper besökt området. Dessa grupper har bokat tid på förhand och vi har således kunnat ta emot och förevisa området även utanför de egentliga öppethållningstiderna.

Vid Kvarkens båtmuseum har vi glädjande nog kunnat ta emot ett ökande antal besökare i sommar.

Inom styrelsen är vi medvetna om att det under sommaren är så många evenemang på gång runt om i Österbotten, vilka tävlar om besökare, att enbart ett passivt besök på ett hembygdsmuseum inte ter sig särskilt lockande för många. Vi har därför diskuterat möjligheterna att kunna ordna tillställningar där besökarna mera aktivt kan delta i verksamheten.

Ifall vi lyckas förverkliga våra visioner med ombyggnaden av ladugården på Orregården, så kommer detta att ge oss helt andra möjligheter att bredda och aktivera vår verksamhet.

Jag tackar styrelsemedlemmarna och talkoarbetarna för deras idoga arbetsinsatser också under den gångna säsongen. Utan ert uppoffrande arbete skulle det inte gå att upprätthålla en förening som Malax museiförening. Jag tackar även alla dem, som gett donationer eller bidrag till föreningen under året.

Jag avslutar med att önska alla föreningens medlemmar en **God Jul och Ett Gott Nytt År.**

Gustav Smulter

Fähuslängan inreds för utställningar och aktiviteter år 2009 om allt går enligt planerna!

Köttsoppa värmdes gott i det kylslagna vädret på Hembygdsdagen den 6 juli. Kockarna är fr.v. Gunvor Brokvist, Mari-Ann Forth, Gunvor Lillthors och Monica Enholm.

Uppskattad festalare på Hembygdsdagen var Paul Fogelberg (t.h.), här tillsammans med värden och Vällingklocksredaktören Leif Finnäs.

Den tredje Båtens dag (16 juni) gynnades av bra väder än en gång och cirka 250 personer mötte upp. Här hälsar ordföranden Gustav Smulter välkommen.

En värdefull vintnot (ca 350 m nät!) mottogs på våren som donation från Monå i Nykarleby. Den presenterades på Båtens dag av deltagare i notlaget från 1950-60-talet, brödraskaran (fr. v.) Runar, Richard, Göran och Sven Widner. Längst t.h. donatorn Per-Olof Widner (son till Sven).

För 100 sedan

Novembermanifestet 1905 hade återgett Finland ett nöjaktigt spelrum för självbestämmande, som dock blev allt trängre vartefter året 1908 framskred. Småningom påbjöds det att också internt finländska ärenden skulle kanaliseras via ryska ministerrådet, som därmed i praktiken blev en överordnad myndighet för alla finländska ärenden, inte bara för finländska ärenden av betydelse för hela kejsardömet. Ständigt större anspråk ställdes på att Finland skulle betraktas som en integrerad del av ryska riket och dela på dess ekonomiska bördor. Exempelvis fordrades att Finland skulle delta i finansieringen av den sammanbindningsbana över Neva-floden, som skulle länka ihop det ryska järnvägsnätet med det finländska. Kravet väckte stor irritation bland politiker, press och allmänhet, men vid årets slut fick Finlands bank vackert betala ut de s.k. Nevamiljonerna. Då hade ryssarna hunnit ge eftertryck åt kraven och påmint om sina maktmedel genom att från Sveaborg rikta kanoner och strålkastare mot Helsingfors för att förebygga demonstrationer.

Man började också alltmer motverka att Finland i internationella sammanhang skulle tillåtas profilera sig som en skild nation, något som detta år komplicerade landets framträdande vid Londonolympiaden, den första där finländska idrottare medverkade. Dessa drev igenom sin vilja att tävla som en särskild finländsk trupp, men vid defilader och medaljceremonier fick deras hemlands fana inte användas, utan endast en enkel skylt med texten "Finland".

Vårt land hade inte ännu blivit en stornation i idrott, och tidningarna kunde bara meddela om måttliga framgångar i London. Fem medaljer skördades, däribland ett brons för gymnas-

Petalaxbördige Viktor Smeds, farbror till "Malaxbygdens" författare Helmer Smeds, vann OS-brons 1908. Uniformen på fotot är hans tjänstemundering i Lovisa, där han 1908–1918 verkade som poliskommissarie, lärare i gymnastik och ryska, grundare av idrottsföreningen Tor mm.

tiklaget, som samlade 405 points – 33 points färre än de segrande svenskarna. Medaljen har sitt intresse genom att en av gymnasterna var Petalaxfödde Viktor Smeds, farbror till "Malaxbygdens" författare Helmer Smeds, vars 100-årsminne vi nyligen firat. Viktor var en sällsynt multibegåvning, en mångsidigt verksam idrottare och idrottsadministratör, som dessutom hann syssla med ett otal olika yrken och kunde tala ett dussin språk. Till historien har han kanske framför allt gått som "den finländska boxningens fader".

I efterdyningarna från olympiaden i juli tävlades det också i Malax söndagen den 9 augusti i hopp, kast och sprinterlopp. Deltagarna var rätt få och resultaten var enligt nutida mått blygsamma. A. Dahls 21,39 i kula och O. Nurmios 970 i längdsprång kan visserligen synas imponerande, för att inte tala om höjdsprängsnoteringarna uppåt 3 m. Det rörde sig dock i samtliga fall om hopslagna resultat från två stötar eller språng, troligen utförda med höger respektive vänster arm eller ben (t.ex. för Nurmio $496 + 474 = 970$).

Längdsprång:		
Nurmio	$496 + 474 =$	970.
Dahl	$465 + 448 =$	913.
Ödman	$419 + 453 =$	872.
Höjdsprång:		
Dahl	$150 + 150 =$	300.
Nurmio	$152 + 146 =$	298.
Ödman	$142 + 148 =$	290.
Öppning 100 mtr:		
Nurmio	$13\frac{3}{5}$	sek.
Riffo	$13\frac{5}{5}$	"
Ödman	14	"

I slutet av året tävlades också i fiolspel i ungdomsföreningens hus. De få deltagarna var alla ordsbor, och vill man vara ironisk kunde man antyda att det bara var under sådana förutsättningar Malaxfiolisterna förmådde tävla med framgång – deras insatser i de dåtida spelmanstävlingarna var annars högst beskedliga. Femton mark blev segerlönen för Matts Tuuf. Trean fick nöja sig med en femma, men blev kanske mera känd för eftervärlden – det var den då 19-åriga Johannes Remahl ("Östmanas Jäss"), som levde till 1956 och kanske får räknas som ortens siste riktigt genuine bygdespelman. Som utfyllnad vid tävlingen framträdde också några gitar-rist, av vilka unge William Malmberg erhö-ll ett hedersomnämmande. Det torde ha varit det första offentliga uppmärksammandet av denne "Bagar-Viljam", som skulle göra en märklig karriär i både profana, konstnärliga och andliga

Kanske får 1908 räknas som året för denne musikants debut inför allmän publik. Det var då som 17-åriga Breidablick-eleven William Malmberg uppmärksammades med hedersomnämmande vid spelmanstävlingar på UF-lokalen. "Bagar-Viljam" skulle väl sedan inte bli mest känd som gitarrist, men han fortsatte att traktera instrumentet, såsom fotot från 1930-talet visar.

värv, och som bl.a. spelade en avgörande roll för att bygga upp företagsverksamheten kring det "sössobró" som på 50-talet började produceras och säljas som Malaxlimpa.

* * *

Den särklassigt viktigaste händelsen i Malax under senare delen av 1908 var nog ändå att Svenska Österbottens vandrande folkhögskola Breidablick inledde sin verksamhet i kommunen i november. Saken hade förberetts och fått mycken uppmärksamhet redan tidigare, bl.a. med en stor lotterifest till förmån för skolan i augusti. Evenemanget hölls på Åminneborg och hade marknadsförts också som ett söndagsnöje för Vasa stads invånare. Festtalaren dr. Stenberg konstaterade att Malaxborna genom sin stora bildningsiver var särdeles lämpliga värdar för Breidablick, medan Vasabladets reporter ur litet annan synvinkel noterade förekomsten av fylleri och knivhuggning bland de närvarande, och menade att en av den nya skolans uppgifter skulle bli att kultivera ordsborna.

Verksamheten startade den 2 november med 13 elever, vars antal dock snart ökade till sammanlagt 10 gossar och 17 flickor. De var 16–29 år gamla och med tre undantag ordsbor. I Malax UF:s lokal i Köpings och andra hyrda utrymmen försiggick undervisningen, som omfattade allt från det allmänbildande bokliga till det vardagsnära praktiska. Det gällde att förmedla "den högre bildning som vet och tänker – men trivs vid plogen". I synnerhet bland flickorna fanns elever som inte genomgått folkskola, och som behövde övning också i ganska elementära läs-, skriv- och räknefärdigheter. Ibland anordnades särskilda gästföreläsningar, liksom tillställningar för allmänheten – ett exempel var den nyssnämnda spelmanstävlingen. Och under de första tiderna fick man ständigt propagera för sitt bildningsideal och motarbete fördomarna att folkhögskolan skulle göra sina elever lata, högfärdiga och gudlösa.

Man kan läsa litet mera om Breidablicks intressanta startår i 2009 års Malax-Aanacko, i den förste föreståndaren Einar Spjuts lilla

Första Bredablick-årskursen utformade den fyrväpplings-symbol, som sedan kom att utgöra skolans emblem.

informationsskrift om skolan och dess arbetsprogram i Malax, samt i Bredablicks 25-årshistorik. I den sistnämnda ingår också ett bidrag av Malaxelev Amanda Kullberg (f. Kull), som bl.a. beskriver de primitiva förhållandena i början, när man fick tigga och låna ihop inventarier och förnödenheter. Undervisningsmaterialet var bristfälligt, och när lärarna ibland saknade hjälpmedel för att åskådliggöra något, "ja, då satte man endast händerna för ögonen, och så drömde man fortsättningen". Men Amanda intygar att "envar kände sig tillfreds med vistelsen vid skolan", när den i maj 1909 avslutade sitt första läsår och drog vidare, nu närmast till Kvevlax.

Leif Finnäs

Från Malaks.

För en ny ungdomsskola.

Överallt i våra bygder håller man på att vakna till intresset om folkhögskolans stora betydelse så i ett som annat avseende. Man formligen tämlar om, vem som skall hinna först och först få njuta de goda frukterna av "den högre bildning, som vet och tänker, men trivs vid plogen". Och detta är ett gott tecken. Det ger vid handen, att det finns gott i folket, att det finns många goda anlag, som blott behöva ans och värd för att på bästa sätt utvecklas och bära frukt. Folkhögskole-rörelsen förklaras av detta behov och visar på samma gång vägen för dess tillfredsställelse.

Malaks vill ingalunda vara sist, då det gäller sådana strävanden. Därför vi Malaksbor känna vårt behov av upplysning, och vi vilja arbeta för att få en folkhögskola i vår bygd. Enligt uppgift ha vi gott hopp, att Svenska Österbottens Ungdomsförbunds folkhögskola, Bredablick, först skall verka i vår socken. Och våra förhoppningar sträcka sig än längre: Skulle vi ej sedan kunna få en fast folkhögskola i Malaks? Vi tro, att det skall gå för sig, blott alla goda krafter vilja för ena sig i arbetet för detta måls förverkligande.

För att ekonomiskt stödja dessa strävanden — såväl Bredablicks kurs i Malaks som den tilltänkta fasta folkhögskolan — anordna för saken intresserade Malaksbor instundande juli månad ett lotteri jämte idrottsfest. Genom att bidraga därtill med vinster och gåvor, genom deltagande i tillställningen och lottköp, kan envar medverka i det arbete för folklig upplysning, som här är fråga om. Sattet bi drag är så ringa, att det icke skulle ha sin betydelse; tvärtom är det kanske

främst de små släktarna, som samlat sig utgöra den stadt, för vilken det hela skall byggas. Malaksborna vända sig till envar, som nitälskar för folkets upplysning, med bön om bistånd för detta företags förverkligande, och vi tro säkert, att denna hänvändning icke skall göras förgäves.

För saken intresserade Malaksbor.

Anhålls att äfven Österbottens öfriga svenskspråkiga tidningar wille intaga ofwanstående meddelande.

Insändaren ovan i Wasabladet 26.6.1908 vittnar om ett påtagligt folkbildningsintresse bland de dåtida Malaksborna.

V. P., Ö. Folkbl., Balder, Ungdomen, 1 g. 1 sid.

Folkhögskolan Bredablick

öppnar sin första vinterkurs i **Malaks** måndagen den 2 november kl. 10 f. m. å Ungdomshemmet i **Malaks**. Kursen fortgår till 1 maj.

Såväl manliga som kvinnliga lärjungar mottagas, och böra dessa vid inträdet helst ha fyllt 18 år samt genomgått folkskola. Undantag i vartdera hänseendet kunna dock göras. Personer behäftade med smittosam sjukdom mottages icke.

Inträdesansökningar, åtföljda af ålders- och frejdebrev samt skolbetyg, om sådant finnes, insändas snarast möjligt till undertecknad.

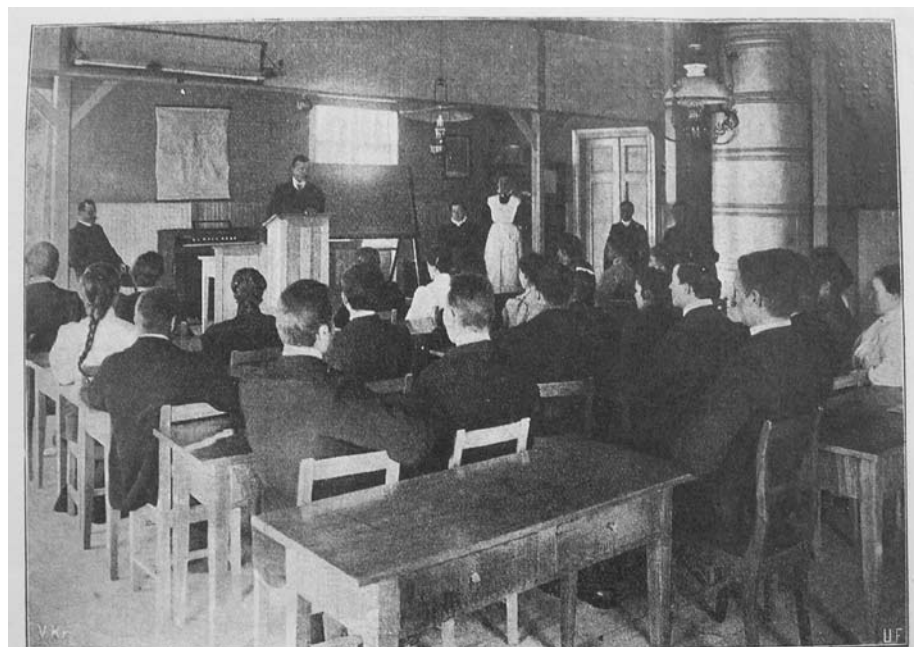
Kursavgiften är 10 mark. Medellösa kunna erhålla befrielse från denna afgift.

Prospekt, innehållande arbetsprogram samt närmare uppgifter om lärare, kostnader o. a., erhålles från undertecknad.

Einar Spjut,
skolans föreståndare.

Adr.: **Malaks.** 5953

Lärjungar sökes till ny folkhögskola. På önskemålen om 18 års ålder och genomgången folkskola fick man särskilt i början ofta pruta. Däremot höll man säkert strikt fast vid kravet på frihet från "smittosam sjukdom", som i praktiken avsåg lungust. Annon i Wasabladet 1.9.1908.

Bredablicks första kurs i Yttermalax 1908—1909.

Den första Bredablick-klassen i UF-lokalen i Köpings. Årskursen på 27 elever har vid fotograferingstidpunkten möjligen inte ännu hunnit bli riktigt fulltalig.

Malaxfödde **Johannes Klockars**, ungdomsföreningspionjär och bildningsivrare, var en viktig pådrivare och organisatör när folkhögskolan Bredablick startade i Malax 1908. **Einar Spjut** (nedan t.v.) fungerade som skolans föreståndare under inledningsåret och blev sedermera präst i Tierp, Sverige. **Signe Strömborg**, en av de i början ganska få kvinnliga förgrundsfigurerna inom den "högre folkbildningen", var andra lärare 1908—09, men övertog sedan föreståndarskapet ända till 1922.

Malaks vidtager fest å ungdomsföreningens lokal kl. 7 e. m. Programmet upptager föredrag af folkhögskoleföreståndaren **E. Spjut** deklamation af dr. **E. Stenberg** samt tal af fr. **E. Strömborg**.

Ur Wbl 5.11.1908. Bredablick ordnade ofta allmänna programtillfällen med bildande och kulturella inslag.

Malaxspännet

Doktoranden **Peter Holmblad** skriver:

”Inför skrivandet av Malaxområdet förhistoria i Malax historia, del 1, sökte jag med ljus och lykta efter uppgifter om spännetypen, dock utan att lyckas. Nu har jag hittat uppgifterna. Malaxspännet är en tysk spännetyp från folkvandringstid. I Tyskland heter den ”Dreirundelfibel” och dateras till tiden 450–550 e.Kr. De flesta exemplaren har hittats i Thüringen där typen antagligen har uppkommit. Därefter har den framförallt spridits västerut till Rhendalen och ner till Friesland. Därifrån har några exemplar ”hoppat över” till sydöstra England. I Norden är den mycket ovanlig. De enda nordiska fynden utgörs av fem spännen från Uppåkra i Skåne och exemplaret från Malax.”

Så långt Peter Holmblad. Det är i alla fall spännande att spekulera i hur detta spänne har hamnat i Nissashaga, att de bofasta där hade förbindelser med övriga Norden och troligen även Tyskland, det bevisar detta enda i Finland upphittade spänne. – **Siri Hagback**

”**Jakten på spännet**” i Nissashaga är i full gång den 7 juni 1983. Just här och den här dagen fann Gunnel Holm spännet, som såg ut som på lilla bilden (t.v.). Utgrävningarna leddes av Päivi Pykälä-aho från

Museiverket. Översta bilden visar det nyttillverkade ”Malaxspännet” (foto: © Mikael Herrgård). I utgrävningen deltar fr.v. Marita Jäfs, Gunnel Holm, Siri Hagback (i mitten), Arne Aspholm och Vilhelm Tallgren (längst borta), Päivi Pykälä-aho (i grönt), Elof Holmlund, Harald Enström, Siv Ekstrand (i förgrunden) och Göran Strömfors (som tog bilderna).

Hudholmen

Sommaren 2006 undersöktes en hyddbotten på Hudholmen i Malax under ledning av Peter Holmblad, doktorand vid Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå universitet. Hyddbotten hade en ca 4x4 m stor golvyta och ett 5x0,5 m stort schakt undersöktes genom boplatvallens botten. I centrum påträffades en gropeldstad som var ca 0,7 m i diameter och där tillvaratogs brända ben, några kvartsavslag, kol, sot, samt makrofossil. Brända ben fanns endast i eldstaden. Dateringen av dessa gav resultatet 380–180 calBC, vilket betyder att hyddbotten varit i användning under förromersk järnålder ca 300 år före Kristi födelse och bebotts och använts under ett par hundra år.

Benmaterialet skickades in till Osteologiska forskningslaboratoriet vid Stockholms

universitet för osteologisk analys. Vid Hudholmen har tillvaratagits ca 150 gram brända ben, 223 benfragment har identifierats till art eller grupp av arter. Materialet domineras av säl och vikaren är den enda identifierade arten. Möjligen finns ben av annan sälart i materialet men detta har inte kunnat säkerställas. Andra identifierade arter är hare, abborre och en obestämd andfågel. Dessutom finns ben från obestämd fisk och fågel. De oidentifierade benen av däggdjur verkar komma från säl. Förekomsten av andfågel, hare och fisk visar att platsen inte uteslutande har brukats för hanteringen av sälar.

Andfågel torde ha fångats under sommarhalvåret och även abborren, makrofossil av bär från eldstaden indikerar att lokalen brukats under hösten. Man kan notera att benet av en ung säl inte kommer från en nyfödd säl utan förmodligen är sälen något äldre, detta pekar också mot sommarhalvåret.

Hanteringen av sälar vid Hudholmen verkar vara planerad. Benfynden visar att man till boplatvallens har fört utvalda delar av sälar, främst labbarna och kraniet. Andra kroppsdelar är ovanliga och man måste anta att de förts någon annanstans. I etnografiska källor anges att köttet i labbarna är det bästa på sälar och man kan notera att kraniet på vikaren är en av de köttrikaste kroppsdelarna på sälar. De saknade kroppsdelarna av sälar utgjorde en betydande resurs av kött, späck och troligen hudar.

Två nära motsvarigheter till Hudholmen är de ungefär samtida tomtningarna vid Trofastbacken och Orrmoan i Korsnäs, till dessa lokaler verkar man i stort sett ha fört samma kroppsdelar av sälar.

Utdrag ur rapport från Osteologiska forskningslaboratoriet vid Stockholms universitet.

Siri Hagback

Tabell 3. Identifierade djurarter vid Hudholmen. Antalet obestämda fragment är 3463 som väger 98,76 gram.

	Antal fragment	Vikt (g)
Vikare	2	1,94
Säl	101	35,92
Hare	1	0,25
Däggdjur	68	10,34
Andfågel	1	0,08
Fågel	41	0,95
Abborre (<i>Perca fluviatilis</i>)	2	0,02
Fisk	7	0,02
	223	49,52

(Tabellen ur ovannämnd rapport)

Bilden visar hela boplatvallens vid Hudholmen före undersökningen. På bilden fotograferar Esko Pursiainen (ordförande för Österbottensiska formforskningssällskapet) den röda boplatstytan. Foto © Mikael Herrgård

Rester av gammal katsa i Stormosspotten?

Är det rester av en katsa (ketsa), en fiskeanläggning, som finns vid *Stormåsspåtti*, nära avstjälpningsplatsen i Malax? Ja, antagligen, säger Geologiska forskningscentralen i en dateringsrapport år 1990.

Den 22 november 1989 besökte Siri och Karl-Johan Hagback samt Bo Kullberg Stormossen efter att Bo lagt märke till träpålar i rad som stack upp 5–10 cm över mossytan på en ca 100 m lång sträcka. Då han drog upp

pålar märkte han att de var vässade i ändan och förstod att de var gamla och ditsatta av människor. På 1960-talet sänktes vattennivån i Stormosspotten, och pålarna blev då synliga.

Vid besöket togs ett par pålar tillvara. En bit av en påle sändes av Malax museiförening den 2 april 1990 till Geologiska forskningscentralen för datering. I augusti 1990 kom svaret, som ses nedan (utdrag):

Beställning: 2.4.1990.

Beskrivning av provet: Provet, trädbiten, är sågad från en 80 cm lång, smal påle, som dragits upp ur en mosse vid kanten av Stormosspotten i Malax. Där finns pålar i en lång rad, synliga 5–10 cm ovanför markytan. – Vattennivån i Stormosspotten sänktes på 1960-talet. Antagligen är pålarna resterna av en forntida katsa.

Laboratorienummer:

Su-1929.

Mättningsresultat:

Aldern 235 ± 30 år BP
 $\delta^{13}\text{C} = -25,6$ ‰ PDB
Trädart: *Picea abies*

Trädartsbestämning: Liisa Ikonen.
 $\delta^{13}\text{C}$ -bestämning: Juha Karhu.

Laboratoriets kommentar: Av provet daterades sellulosan av de c. 10 yttersta årsringarna. ^{14}C -aldern omändrades till kalenderår med hjälp av dendrokronologiskt kalibreringskurva (Stuiver & Pearson, 1986). Kalibreringen utfördes genom användning av Van der Plichts och Mooks kalibreringsprogram.

Den daterade pålen är med största sannolikhet från medlet av 1600-talet (cal AD 1642–1670), men den kan också vara från slutet av 1700-talet (cal AD 1772–1794).

Datum och underskrift: Esbo 29.8.1990

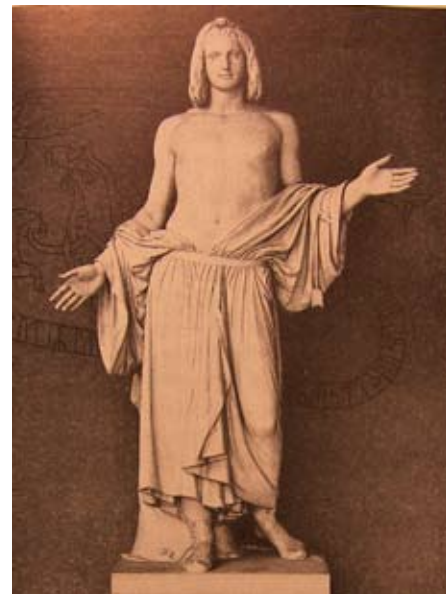
Tuovi Kankainen

Datering ovan: "Den daterade pålen är med största sannolikhet från medlet av 1600-talet (cal AD 1642–1670), men kan också vara från slutet av 1700-talet (cal AD 1772–1794)."

Stormossen och -potten samt pålar i mossen.
Foto Siri Hagback 22.11.1989.

Katsan ("ketso") är ett av de äldsta fiskeredskapen och utsattes på grunda vatten. Bilden visar principen för en katsa och är konstruerad av Einar Nyfors i Harrstöm enligt en förebild som kom fram då hans far plöjde i Stranden, Taklax, på 1940-talet. Området hade tidigare varit en insjö. Västa träspjälor intill varandra var där nedslagna i marken. Ur boken *Harrström* (1999) och enligt Einar Nyfors 2008. Foto Einar Nyfors.

Balder i våra nejder

En gammal sägen berättar att människorna i våra trakter tillbad guden Balder. Vid jultiden tågade människorna ända från Sideby upp till Vias i Malax till den stora offerplatsen för Balder, som var ljusets och solens gud. Alla hade med sig stora facklor och dessa samlades ihop till ett stort offerbål, som var så stort att det syntes vida omkring.

Uppgiften om sägen infördes i Kaskö Tidning 21.12.1918.

Var det till Bjerga man vallfärdade?

Balder bodde i **Breidablick**, det var i himlen och på denna plats kunde intet oheligt vistas. Han var så fager till utseendet att det lystes om honom och det finns en blomma som är så vit att den jämförs med hans ögonfransar, nämligen blomman baldersbrå. Han var alltigenom god, han var den klokaste och vänligaste. Han var son till Odin och Frigg, gift med Nanna och fader till Forsete. Hans mor tog ed av alla föremål att inte skada Balder, men av misteln avkrävdes inte något löfte.

Den lömske Loke utnyttjade detta och lurade den blinde Höder att skjuta en pil av mistel mot Balder, vilket blev Balders död. Sorgen över Balders död var oerhörd och man försökte hämta honom tillbaka genom att sända Hermod till Hel, dock utan resultat. Balder återvänder först efter Ragnarök.

Uppgifterna ur *Vikingatidens ABC* och *Nordiska gudar och hjältar*. Bilden "Balder, Fogelbergs marmorstaty 1844" ovan ur boken *Götarnas gudar*.

Siri Hagback

Utgrävning i Klockarbacken

I höst har Museiverket registrerat fyra hittills okända gravrösen i Klockarbacken. Ett av rösen är skadat av ett dike och kommer att undersökas i augusti 2009. Österbottniska fornforskningssällskapet r.f. i samarbete med Malax museiförening utgräver röset. Då tas även jordprov av Umeå universitet för makrofossila och markkemiska analyser. Arkeolog Pentti Rislä leder utgrävningen.

Utgrävningen ingår även i projektet Kulturmiljö i skolan som Österbottniska fornforskningssällskapet startade år 2007. Elever har möjlighet att delta både i inventering av arkeofyter och i utgrävningen. – S.H.

Bilder

Det här ståtliga albumet fyllt med ett hundratal bilder donerade Karin Ahlberg-Söderback till museiföreningen i december 2006. Vem som ursprungligen ägt och samlat bilderna är okänt. Det innehåller verkligt fina bilder från slutet av 1800-talet, de flesta tagna vid fotoateljéer i Helsingfors. Åtminstone tre bilder anknyter till Malax: August Ahlskog (och Oskar Helin) finns på två bilder och Isak Malm på en. Flera bilder har en rysk anknytning. Även om anteckningar saknas för de allra flesta bilder är det ett nöje att bläddra i detta och liknande album. – Vem är mannen med cykeln utan stänkskärmar, vem är kvinnan under paraplyet och vem är den ryske mannen? Knappast någon längre vet. – Med donationen följde även tiotals gamla böcker.

”Sommaren 1899 Oskar Helin och August Ahlskog”

”Isak Malm” står det på framsidan

Sommaren 1899
Isak Malm
August Ahlskog

Frånsidans text på bilden nedan är helt på ryska. Bilden är tagen 27 februari 1894.

Museiföreningen har under många år emottagit bilddonationer (album, lösa bilder, negativ) som nu uppbevaras i vårt nya fina arkiv. Likaså har museiföreningen lånat bilder som skannats till arkivet, varefter bilderna återlämnats. Bilder tar lite utrymme och är lätthanterliga (jmf t.ex. jordbruksredskap), men en bild kan berätta en hel historia redan vid ett ytligt betraktande. Än bättre blir historien om man känner till olika data om bilden:

- Var är bilden tagen?
- När är bilden fotograferad?
- Vem är med i bilden?
- Vad föreställer bilden?
- Vad gör man (om det inte framgår)?
- Vem har fotograferat?
- Vem har gett uppgifter om bilden?

En bild med nedtecknad information blir strax mer intressant och mer användbar (t.ex. för museiföreningens verksamhet: för böcker, Aanacko, Vällinglockan, utställningar ...). Sällan kan ”alla uppgifter” fås för gamla bilder, men redan några data för en bild gör den mer värdefull. Här några enkla råd för bilder i hemmiljö:

- Skydda bilder (och negativ) mot ljus och föroreningar (tobaksrök, kemikalier)
- Bevara bilder (och negativ) i jämn temperatur 15–18 °C (och fuktighet under 60%)
- Tumma inte, blås inte på negativ
- Använd inte lim, tejp eller gummiband
- Ifall anteckningar görs på baksidan av en bild: skriv i så fall med en mjuk blyerts i nedre kanten (med liten stil). Ett bättre sätt är att numrera bilderna och anteckna nummer och uppgifter i en skild förteckning, som hålls med bilderna. I album kan uppgifter även antecknas invid bilden.

Ifall du vill donera bilder till museiföreningen är det bra att numrera bilderna och ge uppgifter på ett skilt papper. Detsamma gäller om du vill låna bilder för skanning. Det här underlättar museiarbetet och bildanvändningen.

Museiföreningen emottar bilder av alla slag (album, positiv, negativ, dior, kartongbilder). Särskilt intressanta och användbara är miljöbilder (utom- och inomhus) samt arbetsbilder. Kanske vill du donera gamla Amerika-bilder, som ofta saknar uppgifter – museiföreningen bevarar dem gärna! Kontakta någon av styrelsemedlemmarna!

Museiföreningen tackar alla som donerat och lånat bilder och hoppas på en fortsatt livlig bildverksamhet!

Göran Strömfors

PS. Digitalbilder är ”ett kapitel för sig ...”.

Tre kvinnor i linarbete.
Malax museiförening – Skanning 2008 från Alarik Berglunds bild.

Malaxbygdens stupade

Fredrik Smulter m.fl. inlämnade 24.6.2006 till kommunfullmäktige en motion, i vilken man efterlyste en minnesskrift över stupade i fortsättningskriget. Fullmäktige beslöt på sitt möte i december 2007 att reservera budgetmedel för minnesskriften och kommunstyrelsen tillsatte i februari 2008 följande personer för utarbetande av minnesskriften: Gustav Smulter (ordf.), Ingvar Aspholm, Karl-Gustaf Dahlsten, Lars Hyöty, Håkan Knip, Håkan Malm, Nils-Erik Nykvist, Ann-Charlotte Skinnar, Fredrik Smulter samt Gunnel Smulter (sekr.).

Det konkreta arbetet med att samla in uppgifter över de stupade har handhåfts av Malax museiförening, Aktiv närkultur i Petalax, Bergö öråd och Norra Pörtom hembygdsförening. Arbetet har gått ut på att samla in uppgifter över de stupade, skriva en biografi samt söka fram foton. Militär- och krigsuppgifter har fått från stamkort, som fotograferats vid riksarkivet i Helsingfors. Biografierna kommer av naturliga skäl att variera innehållsmässigt, eftersom det

kan finnas stupade som inte längre har anhöriga som lever.

Minnesskriften kommer att omfatta alla tre krigen. Det material som redan finns färdigt i böckerna "För frihet och fädernesland" (frihetskriget) och "För fosterlandet" (vinterkriget) har använts som sådant. Denna del av boken har gjorts som faksimiltryck. Det är alltså främst de stupade från fortsättningskriget som dokumenterats.

Boken blir i A4-format på ca 264 sidor och inleds med en text skriven av Nils-Erik Nykvist, "Malaxbygdens män i fält". Sedan följer sidor med levnadsberättelser och foton av de stupade. Boken innehåller också en dikt, "Inför de fallna", skriven av Uno Fogde. Dikten publicerades första gången i Vasabladet den 18 maj 1940 inför firandet av de stupades dag.

Boken beräknas utkomma i mitten av december och kommer att finnas till försäljning i alla kommunalar samt på Kommungården.

Gunnel Smulter, sekr.

Långfors kvarn - "Åddas kvääne"

Museiföreningen fick ifjol kvarnen som donation och har i år hållit undan sly runt den. Föreningen har ansökt om medel från Museiverket för målning av taket nästa år. – På kvarntrappan fr.v. Gunnar Grönros, Felix Ljungkvist och en okänd person, som tar en paus i arbetet våren 1934. Malax museiförening – Skanning 2008 från Karl-Gustav Grönros bild.

Kvarnen våren 2007

Bli medlem!

Museiföreningens medlemsantal är nu över 230. Men vi kunde vara betydligt fler med den livliga verksamhet vi har. Du som känner intresse för vår verksamhet – bli medlem! Du som redan deltagit i vår verksamhet – bli medlem!

Medlemsavgiften är även år 2009 endast 7 euro, liksom de senaste åren. För denna fås information om verksamheten via *Vällingklockan* två gånger per år (i maj-juni och i december) samt årsbroschyrer m.m. För avgiften fås dessutom – helt gratis! – tidningen *Hembygden* (5 nr/år; normalpris 10 euro/år), som är Finlands svenska hembygdsförbunds tidning.

Kontakta vår kassör Britt-Helen Flemming, 06-365 4572, om du vill bli medlem. **Varför inte "värva dig själv" samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 12 euro!**

Välkommen med!

Årets **Blommornas dag** den 17 augusti var lyckad. Bl.a. de här fina blomsterarrangemangen, gjorda av Irma Lintulaakso, kunde köpas. Dagen arrangeras även nästa år.

MALAX MUSEIFÖRENING rf

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer m.m. ger **styrelsemedlemmarna 2009:**

Gustav Smulter (ordf.) 322 1961

Karl-Gustaf Dahlsten (viceordf.) 365 4371

Vidar Björknäs 365 1297

Britt-Helen Flemming (kassör) 365 4572,

Siri Hagback 365 4344

Gunnel Smulter (sekr.) 365 4595

Göran Strömfors (båtmus. sekr.) 365 1123

Nils Sund 365 4152

Inga Österblad 050 5695639

Gunvor Brokvist (adjungerad) 365 4152

Leif Finnäs (adjungerad) 050 5252513

Vid museernas öppethållning:

Brinkens museum 365 1913,

Kvarkens båtmuseum 365 1933

Internet: <http://museum.malax.fi>

Vällingklockan. December 2008.

Redaktion: Leif Finnäs, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och bilder om ej annat nämns).

Vikt kort

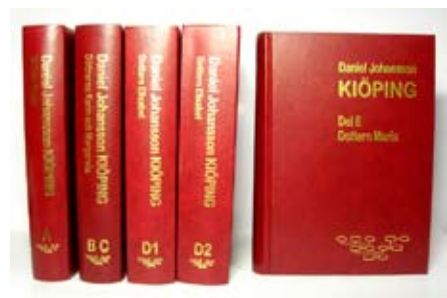

Vikt kort

Julkappstips!

Julkort med **Julhälsning från Malax** -text och med "museala motiv" kan köpas i bankerna och vid Stenco i Malax i december. Två av korten är vikta för egen text på insidan. Pris 0,50 euro/kort (även vikt modell).

Aanacko 2009 har utkommit, i år för första gången i färg. Som tidigare år finns en inledande artikel, månadsbilder, almanacka med helg-, märkes- och flaggdagar angivna. Varje månad presenteras dessutom en bonad med tänkespråk, som fotograferats i färg. Bonaderna hör till museiföreningens samlingar. Aanacko är en uppskattad present, speciellt för släkt och vänner i försörjningsringen. Den kan köpas för 6 euro i ortens affärer.

Daniel Kiöping -släktverket

är nu klart då sista delen om dottern Maria utkommit i juni. Därmed är serien komplett och ett mångårigt arbete avslutat. Pris för Maria-delen: 50 euro. Övriga delar till specialpris.

Bilder från det förflutna, 15 euro
Malax 1914, 8 euro
Malaxbygden (med 2 kartor), 30 e
Minnen från Malax, 8 euro
Lät solä skin, lät sanna blås, 15 e
Fattiggården i Malax, 10 euro
Som det grymmaste krig, 5 euro
En livsvägs krokar, 5 euro
Storsjön, 5 euro
Öjna, 8 euro

Kontakta: Karl-Gustaf Dahlsten,
 (06) 365 4371

Kust- och älvfiske - människor, arbetet och båtarna

I skriften skildrar **Mikael Herrgård**, känd fotograf på Vasabladet, österbottniskt kust- och älvfiske på 1970–80-talet. De flesta av de 70 unika bilderna har inte tidigare publicerats, och de utgör en hyllning till de människor och det arbete som presenteras. Skriften visar även österbottniska öckstockar, båtar och båtbyggande, samt ger en inblick i människors vardag och traditioner, t.ex. färskall på Björkö. – I två artiklar av **Bertil Bonns** och **Richard Hudd** tecknas en bakgrund till Herrgård's bilder. – Boken har utkommit i år. Pris 15 euro.

Malax historia, Del 1, utgiven av Malax kommun, utkom hösten 2007. Den kan köpas på Kommungården och i biblioteket i Yttermalax samt vid Aktia Bank och Vasa Andelsbank i Övermalax, men också vid våra museer. Pris 25 euro.

